

T. SZABÓ CSILLA–ANDRÁS ZSELYKE: *Aranyos vidékének helynevei. Adattár.*
Erdélyi Magyar Helynévtár I/1. Kolozsvár, Erdélyi Múzeum-Egyesület, 2020.
(340 lap)

Az Erdélyi Magyar Helynévtár I/1. kötetének megjelenése azt mutatja, hogy a romániai magyar tudományos közösség egy régi hagyomány folytatásaként, megerősítéseként aktuálisnak látja, hogy a majd egy évszázada kitűzött célt, a térség magyar helyneveinek összegyűjtését és kiadását megvalósítsa. A helynévkutatás rendkívül komplex, idő- és szakemberigényes, kitartást kívánó feladat. Ezt a munkát a külső régiók esetében hosszú időn át további nehézségek is gátolták, és ma is számos tényező nehezíti meg a helynévgyűjtést. Az erdélyi helynévkutatás jelentős múltra tekint vissza, és fontos eredményeket tudhat magáénak, ezek értékelését azonban csak az erdélyi történelmi, politikai események ismeretében lehetséges elvégezni, előtérbe helyezve a magyarság mindenkori helyzetének az alakulását.

Szabó T. Attila kutatásai alapozták meg, és szélesítették ki ezt a tevékenységet, aki — hasonlóan napjaink névkutatóinak céljaihoz — az erdélyi helynevek összegyűjtését, feldolgozását szerette volna elvégezni. Ennek érdekében ő maga rendkívül nagy intenzitású munkát végzett hosszú évtizedeken át, de céljai elérésében számos, általa nevelt, kiképzett hallgató és munkatárs is segítette. Elképzelése az volt, hogy a helynévkutatás népszerűsítésével, fiatal szakemberek képzésével és a munkába való bevonásával elérhetővé válnak ezek a fontos célok. A második világháború előtti évtized tudományos fellendülését a háború utáni helyzet azonban sajnos teljesen lefékezte. A lassú éledezést követően aztán majd csak Szabó T. Attila halálát követően, a romániai rendszerváltás után élénkültek fel újra a gyűjtések: az Erdélyi Múzeum és a Nyelv- és Irodalomtudományi Közlemények című folyóiratok közöltek számos helynévtani munkát, Magyarországon pedig a Magyar Névtani Dolgozatok sorozatában jelent meg jó néhány helynévgyűjtemény.

Ezt a tendenciát kívánta tovább erősíteni az Erdélyi Múzeum-Egyesület, az erdélyi magyarság legfontosabb tudományos intézménye ennek a jelentős tudományos örökségnek a továbbvitelével, a helynévgyűjtő munkának a kiemelt tudományos célok közé való beemelésével. A fentiekben csak igen vázlatosan bemutatott történeti előzményekről az itt ismertetett munka Ajánlása és Bevezetője is szól, s emellett a távlatokra is kitér: átfogó, jelenkori és történeti adatokat is tartalmazó, régióként haladó, a változás folyamatosságát szemléltető, teljes képet adni az erdélyi magyar lakta települések helyneveiről.

Az Aranyos vidékének helynevei című munka az Aranyos vidéke 27 településének a helynévanyagát mutatja be. A földrajzi tájegység az Aranyos folyó mentén terül el, de a szerzők nem pontosan a táj földrajzi szempontok alapján rajzolták meg a gyűjtés határait, hanem történeti, néprajzi szempontokat is figyelembe vettek. A gyűjtőterület kijelölésében meghatározó szerepet játszott Murádin Lászlónak az Aranyos vidéki nyelvjárásról írott monográfiája, ennek alapján került be a kötetbe Felvinc és Torockószentgyörgy helynévanyaga, bár ezek a települések földrajzi értelemben nem az Aranyos vidékéhez tartoznak. Ennek megfelelően 27 település helyneveit közlik a kötetben a szerzők. Ezek a községek megegyeznek abban a tekintetben, hogy magyar ajkú lakosaik vannak. A románok egyre nagyobb számban való megjelenése azonban ebben a térségben is jellemző, ami nyilvánvalóan hatással van a magyar nyelvhasználatra is. A magyar helynevek sorában ezért román nyelvi adatok is szerepelnek, ezek azonban csak abban az esetben kerültek bele az adattárba, ha a helynek nem volt magyar nyelvű elnevezése. Több településen, például Hadréven ma már a százat is alig haladja meg a magyar anyanyelvű lakosok száma. Ennek a hatását közvetlenül megtapasztalhatták az adatgyűjtők is, ugyanis egy-egy jelenkori adatgyűjtés sok helyen jóval gyérebb számú helynevet hozott, mint amit a történeti adatok gazdagsága elének tár. A magyar nyelvű helynévhasználatnak ez a sajnálatos visszaszorulása a magyar nyelv egyre erősebb háttérbe szorulásának a megnyilvánulásaként értékelhető. A történeti és a mai élő neveknek az együttes tárgyalása teszi elérhetővé azt a szerzők által kitűzött célt is, hogy a helynevek állományának, rendszerének átalakulási folyamatát láttassák. A román nyelvű helynevek közreadása viszont azt is elősegíti, hogy a román helynévkutatás is támaszkodhasson a gyűjtemény helynévanyagára.

A kötetben fellelhető települések mindegyikén végeztek már korábban — többnyire sok évtizeddel ezelőtt — helynévgyűjtést, s ezeket publikálták is, de a szétszórt megjelenés indokoltá tette az együttes közreadást. A névtár azonban nemcsak ebből a szempontból ad kézbe jól használható névanyagot, hanem a közlétezők, T. Szabó Csilla és András Zselyke újonnan elvégzett gyűjtések anyagával is kiegészítették a gyűjteményeket. A jelenkori és az utóbbi évtizedek élő nyelvi adatai mellett Szabó T. Attila Erdélyi történeti helynévgyűjtés című munkájából átemelt történeti adatok is szerepelnek az egyes települések névanyagában. Ezeket az adatokat — ha szükséges volt — korrigálták, javították, ellenőrizték a közlétezők. Az adattár talán legnagyobb értéke éppen ebben a kronológus elrendezésben rejlik, ennek révén ugyanis nemcsak egy adott kor éppen használatos helyneveit ismerheti meg az olvasó, hanem azok változásának folyamatát is nyomon követheti.

A helynévtár felépítése könnyen áttekinthető: a betűrend szerint elrendezett települések helynévanyagai alkotnak egy-egy egységet, amelyek azonos módon

épülnek fel. Minden fejezet elején az adott településről olvashatunk rövid leírást: ez a település földrajzi elhelyezkedését mutatja be, majd a nevére vonatkozó történeti adatokat közli. A név eredetét pedig a Földrajzi nevek etimológiai szótára alapján ismerteti. Ezek után a lakosság etnikai összetételének alakulását taglalja az 1910-es, az 1920-as, az 1930-as, az 1992-es és a 2011-es népszámlálási adatokra támaszkodva. Ezek rendkívül fontosak a helynevek szempontjából is, mivel — ahogyan erre fentebb már utaltam — a magyar ajkú falvak elrománosodásának folyamata tükröződik a magyar helynévallomány fokozatos visszaszorulásában. A lakosság összetételének ismertetése után a gyűjtők és sok esetben az adatközlők nevei is szerepelnek, a korábbi élőnyelvi gyűjtés idejével együtt. A közlétezők a korábbi gyűjtések esetleges módszertani egyenetlenségeit nem kívánták ki-egyenlíteni, mondván, hogy ez az anyag autentikus jellegét megváltoztathatta volna. A névkincs közreadásában azon a téren is mutatkozik némi különbség, hogy egyes települések esetében a külterület és belterület helyneveit elkülönítet-tek a közlétezők, míg más településeken ez nem történt meg. Minden adattárhoz térkép-vázlat is tartozik, amelyen a helyneveket a szócikkekben feltüntetett szá-mok segítségével lokalizálták. A térkép-vázlatok végleges, kötetbe kerülő formá-ját a Debreceni Egyetem munkatársa, E. Nagy Katalin készítette el. Az adattár használatát betűrendes helynévmutató is segíti.

A helynévanyag összegyűjtése, a kutatások megszervezése évtizedek munká-jával valósult meg. A tervezett sorozat első darabjának értéke megkérdőjelezhe-tetlen, a névtudomány számára a magyar helynévallomány megismerésének újabb építőköveként szolgál, s a további kutatómunkára is ösztönzően hathat.

GOCS KLAUDIA
ORCID: 0000-0003-1656-9851
Debreceni Egyetem
gocsklaudia@gmail.com

